



УДК 37.013:504]:159.923-053.6]:[378.018.8:62.051]

THE ROLE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE FORMATION OF ADOLESCENT'S PERSONALITY IN THE PROCESS OF TECHNOLOGICAL PREPARATION**РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА В ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ****Verbets T.M. / Бербец Т.М.***s.p.s., as prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-9334-7112

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Sadova, 2, 20300**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**Умань, Садова, 2, 20300*

Анотація. В ході модернізації освіти необхідно зберегти її фундаментальність і відповідність актуальним та перспективним потребам особистості, суспільства і держави. До числа фундаментальних знань ми відносимо і екологічну підготовку учнів, знання про біорізноманітність, які утворюють базу для усвідомлення екологічних проблем, дбайливого відношення до всього живого як унікального і безцінного, що забезпечують збереження рівноваги в біосфері як основи виживання людини і сталого розвитку цивілізації.

В статті описано зміст та структуру екологічної освіти сталого розвитку. Проаналізовано питання значущості екологічної освіти підростаючого покоління. Розглянуто особливості екологічної освіти як важливого компоненту процесу технологічної підготовки. Акцентується увага на змістовних компонентах екологічної освіти сталого розвитку.

Ключові слова: екологія, екологічна освіта, сталий розвиток, технології, технологічна освіта.

Вступ.

Екологія як одна із фундаментальних наук про природу стала надзвичайно актуальною в даний час. Це вимоги часу. Адже людина на перший погляд, покращуючи собі умови проживання, на превеликий жаль породжує негативні їх наслідки, створює нові антропогенні проблеми.

В даний час у системі освіти на перше місце виходять проблеми, пов'язані з оновленням структури і змісту загальної середньої освіти, які забезпечать досягнення нової якості освіти. Ці проблеми вимагають зміни пріоритетів в стандартах і навчальних програмах закладів загальної середньої освіти, переосмислення цілей і приведення їх змісту у відповідність до нових потреб суспільства, світових тенденцій, досягнень науки про життя на сучасному етапі. В стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року серед екологічних проблем в державі, вирішення яких є першочерговим, зазначена проблема недостатнього розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку. Тому особлива увага надається екологічному вихованню громадян, в тому числі підростаючого покоління. Однією із ключових ідей модернізації виховання і освіти є ідея розвитку компетентності екологічної грамотності і здорового життя учнів. Ця необхідність історично передбачена у корінних змінах світогляду, стилю мислення, традицій, мотивів поведінки людей в



сучасному світі.

Педагогічна наука на сучасному етапі інтенсифікувала активний пошук розв'язання невіршених проблем екологічної освіти. Виходячи з методологічних позицій, філософські проблеми екологічної освіти було розглянуто у працях М.Моїсеєва, Л.Салєєва, М.Фоміної. Історичні аспекти екологічної освіти і виховання досліджувалися у роботах І.Костицької, В.Скупної, Н.Фокіної. Проблеми екологічної освіти досліджувалися відповідно до вікових особливостей учнів середньої школи О.Король, А.Марина, Г.Марочко.

Основний текст.

Сучасний етап екологічної освіти в Україні характеризується як екологічна освіта для цілей сталого розвитку. Зміст еволюціонує від наочно-центрованої природничо-наукової до соціальної проблемної моделі, від пояснення екологічних проблем – до моделювання і управління екологічними ситуаціями на користь збалансованого, конструюванню учбових ситуацій, в яких кожен учень може побачити можливість особистої участі в рішенні екологічних проблем (зниженні екологічних ризиків). При всій очевидності, неминучості і суспільній значущості переходу шкільної екологічної освіти на якісно новий рівень задача розробки його методологічних і науково-методичних підстав представляється складною, і не лише педагогічною, але і філософською, психологічною, соціальною проблемою [1].

У системі освіти на користь сталого розвитку більший нахил робиться на проблеми необхідності системного вирішення проблем природи, економіки і суспільства в єдності В системі освіти сталого розвитку екологічна, економічна і соціальна проблематика збалансована, це дозволяє молоді, що вчиться, аналізувати екологічні проблеми у всій їх багатогранності, усвідомити можливості людей адаптуватися, виживати і успішно діяти в динамічному світі. На наш погляд, недостатній облік соціальних, політичних і особливо економічних чинників при аналізі екологічних проблем сучасності є вадю вітчизняної екологічної освіти, а не відмінність її від освіти сталого розвитку [4].

Освіта на користь сталого розвитку розширює зміст екологічної освіти, орієнтуючи його на широкий круг питань, пов'язаних із забезпеченням умов життєдіяльності людей і управлінням чинниками ризику. Аксиологічний зміст екологічної освіти для цілей сталого розвитку заснований на біосферосумісних принципах діяльності людини (збереження механізмів самовідтворення біосфери, раціональне ресурсоспоживання, вдосконалення систем життєзабезпечення), турботі про майбутні покоління і умови їх життя, припинення споживацького відношення до природи. Екологічна освіта сталого розвитку має світоглядний характер і виступає як методологія пізнання навколишнього світу, детермінує зміну методів навчання від загальноосвітньої підготовки до формування здібностей вирішувати пізнавальні, особові, професійні і соціально-екологічні проблеми.

Основними концептуальними положеннями екологічної освіти сталого розвитку є: ідеї сталого розвитку, орієнтація на особистість учня (задоволення



індивідуальних освітніх потреб, можливість самореалізації і розвитку), формування ключових освітніх компетентностей, необхідних для життя в сучасному суспільстві.

Еколого-гуманістичний підхід як теоретична основа надпредметного напрямку екологічної освіти сталого розвитку заснований на інтеграції особово-орієнтованого, компетентнісного підходів і сприяє особовому зростанню і розвитку учнів на основі екологічно орієнтованих цінностей в умовах учбової і соціально значущої діяльності по виявленню і пошуку рішення соціально-екологічних проблем.

Під екологічною освітою цілей розвитку Г. Волошина [1] розуміє випереджаючу освіту, направлену на рішення сучасних соціально-екологічних проблем, створюючи умови для самореалізації і розвитку особи у швидко змінному соціоприродному середовищі. Мета екологічної освіти сталого розвитку при цьому визначається як навчання громадян управлінню якістю життя, усвідомленню об'єктивно існуючих екологічних обмежень економічного розвитку і необхідності адаптації до цих обмежень. Задачами екологічної освіти сталого розвитку є: формування надпредметних знань, умінь і навичок (ключових освітніх компетентностей) на основі розуміння основних законів екології і концепції сталого розвитку, розвиток усвідомленої мотивації для учбово-дослідницької і соціально значущої діяльності, направленої на поліпшення стану навколишнього середовища і якості життя.

При цьому можна виділити такі особливості екологічної освіти сталого розвитку: випереджаючий характер (спрямованість на запобігання соціально-екологічним проблемам); інтегративність (об'єднання розрізнених екологічних знань з природничо-наукових, гуманітарних і технічних дисциплін в єдине ціле з метою синтезу нового навчального змісту з існуючим); надпредметність (конструювання нового учбового змісту, побудованого на інтеграції сучасних наукових знань про природу, суспільство, економіку та ідеї сталого розвитку); створення умов для усвідомлення учнями еколого-гуманістичних цінностей, заснованих на усвідомленому обмеженні потреб і біосферосумісних принципах діяльності людини; спадкоємність нових цілей і задач з передуючими в екологічній освіті. Випереджаючий характер екологічної освіти сталого розвитку пов'язаний із спрямованістю в майбутнє, з формуванням готовності жити в малопередбачуваному майбутньому світі, в швидко змінних екологічних і соціально-економічних умовах, в яких належить жити і трудитися сучасним школярам. Як реагуватимуть природні і соціоприродні системи на різне за масштабами і потужностями втручання людини, передбачити у край важко. Відкриття екологічних закономірностей і законів допустимого перетворення біосфери – справа майбутнього, а ухвалювати рішення і діяти без права на помилку (за принципом обережності) потрібно вже зараз, коли ще не вистачає наукових знань в ситуації невизначеності і непередбачуваності [5].

Як новий надпредметний напрям екологічної освіти сталого розвитку охоплює широкий комплекс не тільки загальнокультурних, загальноосвітніх, але і світоглядних проблем, сприяючи формуванню ключових освітніх компетентностей, які забезпечують цілісність загальнокультурного, особового



розвитку і саморозвитку особи, спадкоємність всіх ступенів освітнього процесу, лежать в основі організації і регуляції будь-якої діяльності учня незалежно від її спеціально-наочного змісту. Жоден шкільний предмет, жодна з діючих в школі наочних областей знання в своєму змісті не здійснює конструювання нового учбового змісту, побудованого на інтеграції сучасних наукових знань про природу, суспільство, економіку і ідеї сталого розвитку. У той же час екологічна освіта сталого розвитку спирається на традиційні наочні знання, необхідні для пояснення і пошуку сприяння рішенню життєво важливих екологічних проблем.

Змістовний компонент екологічної освіти сталого розвитку включає:

- екологічні знання, що дозволило узагальнити і систематизувати наявні знання, а також примітити їх в новому освітньому напрямі;
- ідеї сталого розвитку цивілізації, тобто нове учбове наповнення.

При відборі змісту екологічної освіти сталого розвитку враховується принцип інтеграції природничо-наукових, гуманітарних і технічних дисциплін. Ключовими в змісті екологічної освіти сталого розвитку повинні стати: ідеї сталого розвитку цивілізації; умови сталого існування життя і розвитку людства; основні типи екосистем і їх функціонування; природні ресурси і системи життєзабезпечення; економіка і політика у області охорони навколишнього середовища.

Швидка зміна технологій вимагає відповідної перебудови напряму діяльності працівників, які протягом свого трудового життя повинні 4-5 разів міняти сферу діяльності, одержуючи доступ до високих технологій.

Сучасна технологічна епоха загострила проблему взаємодії природи, людини й технологічного середовища. Технології виробництва не повинні перешкоджати людині й оточенню. Тому технологічний етап науково-технічного прогресу визначає пріоритети способу виробництва над результатами діяльності з урахуванням її соціальних, економічних, екологічних, психологічних, етичних та інших чинників і наслідків. Людина в сучасному технологічному світі повинна усвідомлювати себе господарем усього сущого, здатною оцінювати відповідність своїх дій інтересам природи й суспільства. Кожна людина повинна бути спеціально підготовленою до гармонійного існування в інформаційно та технологічно насиченому світі. Жити в такому світі й не знати його – небезпечно.

Для екологічної освіти сталого розвитку як надпредметного напряму модернізації шкільної освіти [2] були визначені такі 12 змістовних ліній, які припускають реалізацію міждисциплінарного підходу (для того, щоб навчитися ставити і вирішувати комплексні соціальні і екологічні проблеми), інтегруючого питання навколишнього середовища, економіки, суспільства, прав і обов'язків. Дані змістовні лінії враховують відповідальність як людей, що нині живуть, так і майбутніх поколінь.

Змістовні лінії екологічної освіти сталого розвитку:

- умови сталого існування життя на Землі і сталого розвитку людства;
- взаємозв'язки в суспільстві, економіці і природі;
- громадянськість, права і відповідальність людини;



- потреби і права майбутніх поколінь;
- різноманітність культурна, соціальна і біологічна;
- якість життя, рівноправність і соціальна справедливість;
- управління відходами;
- зміна клімату;
- власне здоров'я і здоров'я інших людей;
- мир, безпека і вирішення конфліктів;
- розвиток міських і сільських територій;
- майбутнє прогнозоване і непередбачуване [3].

При цьому кожна лінія пов'язана з природними, соціальними і економічними аспектами сталого розвитку. Така розстановка акцентів в змісті освіти для сталого розвитку з'ясовна: неможливо вирішити екологічні задачі поза зв'язком їх з економічними і соціальними проблемами. Екологічне благополуччя залежить від соціальної стабільності і демографічної збалансованості суспільства. Все це вимагає перебудови звичних уявлень людини не тільки про себе, але і про світ, зміни поведінки.

Ключовими поняттями екологічної освіти для цілей сталого розвитку є: сталий (збалансований) розвиток, екологічно орієнтоване управління діяльністю людини, безпека, здоров'я людини, якість життя, системи життєзабезпечення і підтримка життя, біологічна різноманітність, біосферосумісний розвиток суспільства, екологічна місткість екосистем і біосфери, межі зростання, громадянськість, відповідальність на місцевому і глобальному рівнях, потреби і права майбутніх поколінь, рівноправність і соціальна справедливість, управління відходами, зниження екологічних ризиків, ресурсозберігання і енергозбереження, глобальна зміна клімату, особисте і сімейне здоров'я, мир, безпека і вирішення конфліктів, індивідуальний і колективний ризику; соціальний, техногенний і екологічний ризику, урбанізація, урбоекосистема та ін.

Запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток ринкових відносин та нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини, про загальні принципи цих перетворень вимагають підвищення рівня технологічної культури підрастаючого покоління.

Уміння працювати з інформацією, уміння вчитися стають основою успішної соціалізації особи. Учбова інформація сприяє формуванню ціннісно-сміслових орієнтирів, а екологічні знання трансформуються в засіб регуляції дій і вчинків, включених в реальний контекст життя. Цілісність змісту навчання додає реалізація нового методологічного підходу – відбір змісту не тільки в логіці науки, але і в логіці життя і майбутньої професійної діяльності.

Висновки.

З вищесказаного, відзначимо, що молодь як активний, рушійний механізм розвитку суспільства потрібно активніше ознайомлювати та залучати до вирішення проблем природокористування та природозбереження. Саме тому, головна мета технологічної освіти полягає у формуванні технічно, технологічно і комп'ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної



природовідповідної предметно-перетворюючої діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних ключових та предметних компетентностей, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в них навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей.

Література:

1. Волошина Г.П. Творча підготовка майбутнього вчителя з проблем екології // Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Умань, 1993. – С. 210–211.
2. Гусак П.М. Підготовка учителя: технологічні аспекти / П.М. Гусак. – Луцьк : Вежа, 2009. – 277 с.
3. Назарова Н.С. Природные условия жизнедеятельности общества и экология человека. Политология. Социология. Одесса, 2015. 145 с.
4. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1392 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>. (дата звернення: 03.01.2019)
5. Січевський А. Матеріали до уроків екологічного спрямування // Біологія і хімія в школі, 2015. – № 6. С. – 11-15.

Abstract. *In the course of modernization of education it is necessary to preserve its fundamentality and compliance with the current and future needs of the individual, society and the state. Among the fundamental knowledge we include environmental training of students, knowledge of biodiversity, which form the basis for understanding environmental problems, careful attitude toward all living things as unique and invaluable, ensuring balance in the biosphere as the basis of human survival and sustainable development.*

The article describes the content and structure of environmental education for sustainable development. The importance of environmental education of the younger generation is analyzed. Features of ecological education as an important component of the process of technological training are considered. Emphasis is placed on the content components of environmental education for sustainable development.

Key words: *ecology, ecological education, sustainable development, technologies, technological education..*

Стаття відправлена: 25.05.2022 р.
© Бербец Т.М.